

Research Paper

Identifying and Analyzing the Key Actors Affecting Regional Competitiveness in Iran

Mohamad Molaei Qelichi*: Assistant Professor, Faculty of Encyclopedia Research, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran.

Amir Hoseinianrad: Assistant Professor, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Lorestan University, Khoramabad, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 2022/07/08

Accepted: 2023/03/11

PP: 39-54

Use your device to scan
and read the article
online

Keywords:

Competitiveness;
Regional Development;
Actor Analysis;
Mactor.

Abstract

The rise of globalization and rapid transformations in the global environment have highlighted the increasingly pivotal role of regional competitiveness in accelerating regional progress. Unfortunately, regional competitiveness in Iran has not received the attention it deserves, leading to uneven development across many regions. Some regions are unable to fully utilize their economic potential due to factors such as political challenges, a lack of focus on regional planning, a shortage of foresight and future-oriented research, and other unrelated issues that hinder regional development, ultimately wasting the economic capacity of these areas and keeping them out of the competitive arena. In light of the growing importance of regional competitiveness in regional development—and its role as a driver of growth and advancement across a wide array of economic sectors and social welfare—it is essential to identify the key actors that form the foundation of regional and community competitiveness. Therefore, the aim of this research is to analyze the key actors influencing regional competitiveness in Iran. This study employs a descriptive-analytical research method with an applied research purpose. Data collection methods include document analysis (library research) and surveys (interviews), with the MACTOR tool used to assess the position and influence of the actors. The results show that the Islamic Consultative Assembly and the Ministry of Agriculture Jihad are the most influential actors (with competitiveness ratios of 2.12 and 1.93, respectively) and are considered dominant. In contrast, universities and research centers have had minimal influence on improving regional competitiveness (with a competitiveness ratio of 0.02). Finally, the study presents effective solutions for enhancing regional competitiveness in Iran.

Citation: Molaei Qelichi, M., & Hoseinianrad, A. (2025). **Identifying and Analyzing the Key Actors Affecting Regional Competitiveness in Iran.** *Journal of Regional Planning*, 15(57), 39-54.
DOI: 10.30495/jzpm.2023.30697.4127

* **Corresponding author:** Mohamad Molaei Qelichi, **Email:** M.molaei@ihcs.ac.ir, **Tel:** +982124862146

Extended Abstract

Introduction

In economic life, competition is one of the most fundamental sources of creativity and has a significant impact on regional growth and development. Regional competitiveness is a complex concept that encompasses various economic, social, cultural, and environmental factors. It refers to a region's ability to attract and retain jobs, talent, and investment. In Iran, regional aspects and development have received attention since the beginning of national development planning. Since the Third Development Plan, regional thinking, particularly the concept of decentralization, has been included in planning documents and has continued to the present. However, despite these efforts, the national development plans have not been very successful in regionalizing development and strengthening regional competitiveness. This is because they have failed to reduce various economic, social, and spatial inequalities between regions, address extreme poverty in some areas of the country, or correct the unequal distribution of job opportunities and facilities. As a result, continued migration from peripheral areas to central regions remains a key challenge to national development. Therefore, several decades after the introduction of national planning in Iran, achieving balanced development with an emphasis on competitive advantage and the decentralization of population, economic activity, and public services remains a central concern for the country's planners and policymakers. Based on this, the article seeks to answer the fundamental question: Who are the key players in the process of regional competitiveness in Iran, and which ones have played a more significant role?

Methodology

The current research is a descriptive-analytical study. The required information was collected using two methods: library research (document analysis) and survey research (field study). To analyze the collected data, quantitative methods based on questionnaires and the use of MACTOR software were employed. MACTOR is designed to analyze actors and their power relations. The study examined the roles of key stakeholders within the system under study, focusing on their intentions and goals, past

strategic behavior, current projects, preferences and motivations, limitations, benefits, and potential strategic actions. Through the review of Five-Year Development Plans, land use plans, and other relevant sources, the main actors in regional competitiveness were identified and analyzed. In addition, a survey was conducted with 50 specialists and experts in the field of regional planning. Virtual interviews were held with two groups of 25 participants, and the questionnaires were completed accordingly.

Results and Discussion

The rainbow diagram for actor classification reveals that in the first quadrant are actors who exert strong influence over others while receiving little influence in return. This analysis identifies the Islamic Consultative Assembly and the Ministry of Agriculture Jihad as the dominant actors in regional competitiveness in Iran. Actors located in the second quadrant both significantly influence other actors and are strongly influenced by them. Those in the third quadrant are considered subordinate or marginal actors; they exert little influence but are highly influenced by others. Finally, the fourth quadrant includes actors who neither influence others nor are influenced by them, operating independently within the competitive system. These actors include the Ministry of Information and Communications Technology, the Housing Foundation of the Islamic Revolution, and universities and research centers. The competitiveness index of actors further supports this classification. The Islamic Consultative Assembly holds the highest competitiveness score (2.12), while universities and research centers have the lowest (0.02). Actors with a competitiveness score above 1 are considered above average in terms of influence. These include the Islamic Consultative Assembly, Ministry of Agriculture Jihad, Ministry of Industry, Mine and Trade, Planning and Budget Organization, Deputy Governor's Construction Department, the private sector and general public, and the Ministry of Roads and Urban Development. Other actors demonstrate relatively low competitiveness. In the goal convergence map, actors positioned on the right side of the diagram show the highest alignment with the objectives of enhancing regional competitiveness. These actors include the private sector and general public, public

institutions, the Islamic Consultative Assembly, the Ministry of Agriculture Jihad, the Ministry of Economic Affairs and Finance, the Ministry of Roads and Urban Development, and the Deputy Governor's Construction Department, among others. Conversely, actors on the left side of the diagram show lower convergence with regional competitiveness goals. In the convergence diagram, the red color indicates the highest level of goal alignment.

Conclusion

The research results indicate that the Islamic Consultative Assembly has the highest level of competitiveness (2.12), while universities and research centers show the lowest level of competitiveness (0.02) among the actors involved in the process of regional competitiveness in Iran. Furthermore, the findings reveal a high degree of convergence among key actors toward achieving regional competitiveness goals, particularly among the Provincial Planning and Development Council, the Islamic Consultative Assembly, the

Ministry of Agriculture Jihad, and the Industry and Mine Organization. In addition, the most important shared goal among actors in strengthening regional competitiveness is active participation in provincial development. Therefore, it can be argued that the uniform and simultaneous adoption of up-to-date technologies, along with access to robust macroeconomic infrastructure, is essential. In other words, scientific and technological innovation, the development of human resources, economic growth, and improved access to infrastructure are key factors contributing to regional competitiveness, as demonstrated both by the findings of this study and by previous research (Sharifzadegan & Nadayi-Tousi, 2015; Sotoudeh et al., 2014; Rahimi & Hosseinzadeh, 2014; Neira & Ramos, 2021; Gheorghiu et al., 2021). Policymakers and regional planners should incorporate these factors into their strategies for regional development.

فصلنامه علمی برنامه ریزی منطقه‌ای

دوره ۱۵، شماره ۵۷، بهار ۱۴۰۴
شاپا چاپی: ۶۷۳۵-۲۲۵۱ - شاپا الکترونیکی: ۷۰۵۱-۲۴۲۳
<https://sanad.iau.ir/journal/jzpm>

مقاله پژوهشی

شناسایی و تحلیل بازیگران کلیدی و مؤثر بر رقابت پذیری منطقه‌ای در ایران

محمد مولائی قلیچی*، استادیار، گروه مطالعات میان‌رشته‌ای، پژوهشکده دانشنامه‌نگاری، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران.
امیر حسینیان راد: استادیار، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

چکیده	اطلاعات مقاله
با رشد جهانی شدن و تغییرات سریع در فضای جهانی، موضوع رقابت‌پذیری منطقه‌ای از اهمیت فزاینده‌ای برای شتاب بخشیدن به توسعه منطقه‌ای برخوردار شده است. رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران، آن‌چنان‌که باید به آن پرداخته نشده است و بسیاری از مناطق با توسعه ناموزون رشد کرده‌اند و مناطقی را که می‌توان به خاطر فعالیت‌های کارکردی توسعه داد، به دلیل مسائلی از قبیل سیاسی، عدم توجه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، عدم آینده‌نگاری و آینده‌پژوهی و دیگر مسائل به فعالیت‌های نامربوط در آن پرداخته شده است که باعث هدر رفتن توان اقتصادی مناطق شده و آن‌ها را از صحنه رقابتی دور می‌سازد. درواقع با توجه به اهمیت روزافزون رقابت‌پذیری منطقه‌ای در توسعه منطقه و همچنین اهمیت بحث رقابت‌پذیری به‌عنوان ابزاری در جهت رشد و ارتقای بخش‌های مختلف اقتصادی و رفاه اجتماعی، شناسایی بازیگرانی که زمینه‌ساز رقابتی شدن جوامع و مناطق است ضروری می‌باشد، در همین راستا، هدف از پژوهش حاضر بررسی و تحلیل بازیگران کلیدی مؤثر بر رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران است. پژوهش از نظر هدف، کاربردی و نوع روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای، اسنادی و پیمایشی (مصاحبه) است و از ابزار مکتور برای سنجش مواضع و قدرت بازیگران بهره گرفته شده است. نتایج پژوهش نشان داد مجلس شورای اسلامی و وزارت جهاد کشاورزی اثرگذارترین بازیگر (میزان رقابت‌پذیری ۲/۱۲- و ۱/۹۳) در واقع بازیگران مسلط محسوب می‌شوند. همچنین دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی در بهبود رقابت‌پذیری منطقه‌ای قدرت نفوذ پایینی (میزان رقابت‌پذیری ۰/۲-) داشته‌اند. در انتهای پژوهش نیز راهکارهای مؤثر بر تقویت رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران ارائه شده است.	تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۲/۲۰ شماره صفحات: ۵۴-۳۹ از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید واژه‌های کلیدی: رقابت‌پذیری، توسعه منطقه‌ای، تحلیل بازیگران، مکتور.

استناد: مولائی قلیچی، محمد و حسینیان راد، امیر (۱۴۰۴). شناسایی و تحلیل بازیگران کلیدی و مؤثر بر رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۱۵(۵۷)، ۳۹-۵۴.

DOI: 10.30495/jzpm.2023.30697.4127

مقدمه

منطقه بخشی از یک محدوده جغرافیایی و سرزمینی است که به دلیل وجود تشابهاتی در زمینه طبیعی، اقتصادی و اجتماعی، از محیط اطراف خود متمایز می‌شود و می‌تواند فضای یکپارچه و هماهنگی را خلق کند (Mirzaei et al, 2016). منطقه به‌عنوان نهادی دولتی برای مفاهیم سیاست ملی و منطقه‌ای در طول چند سال اخیر اهمیت یافته و زمینه‌ای مناسب برای فعالیت‌های آینده‌نگاری را به وجود آورده است. آینده‌نگاری تلاشی است روشمند است برای بررسی آینده‌ی بلندمدت علم، تکنولوژی، محیط، اقتصاد و غیره به‌منظور شناسایی تکنولوژی‌های عام نوظهور و همچنین حوزه‌های زیربنایی تحقیقات استراتژیک که شاید بیشترین منافع اقتصادی و اجتماعی را در پی خواهند داشت (Zali, 2003: 5; Ali Ahmadi and ghazi nouri, 2009: 39). آینده‌نگاری درواقع یک ظرفیت بشری عام است که فرد را قادر می‌سازد تا در باب آینده بیندیشد و احتمالات آینده را بررسی، مدل‌سازی و خلق کرده و در مقابلش نشان دهد (Pourmohammadi et al, 2020: 69). رشد شهرنشینی و جهانی‌شدن شبکه شهرها، رقابت اقتصادی برای ارتقاء جایگاه رقابت‌پذیری را میان شهرها اجتناب‌ناپذیر کرده است (Aliakbari et al, 2018: 13). در حیات اقتصادی، رقابت یکی از اساسی‌ترین منابع برای خلاقیت است و اثر مهمی بر رشد و توسعه منطقه‌ای دارد. در واقع رقابت‌پذیری یک مفهوم است که بخش بزرگی از اقتصاد را اشغال کرده است (Aliakbari et al, 2018: 3). رویکردهای بسیار گوناگونی در ارتباط با رقابت‌پذیری وجود دارد. بااین‌وجود، سنجش رقابت‌پذیری کشورها و مناطق کاری دشوار است؛ زیرا تابعی پیچیده از متغیرها و عوامل مختلفی است که اهمیت هریک در طول زمان تغییر می‌کند (Poursafavi, 2017: 808). از سوی دیگر در مورد رقابت‌پذیری تعریف واحدی وجود ندارد، اما در اغلب تعاریف ارائه‌شده، این وجه مشترک وجود دارد که رقابت‌پذیری، قابلیت‌ها و توانمندی‌هایی است که یک بنگاه، صنعت یا کشور دارا بوده و قادر به حفظ آن می‌باشند تا بتوانند در عرصه بین‌المللی سهم بازار خود را افزایش دهند و از سودآوری بلندمدت بهره‌مند شوند. برخی دیگر رقابت‌پذیری را از دیدگاه منابع ایجادکننده آن بررسی کرده و سه منبع فناوری، بنگاه و نیروی انسانی را منشأ رقابت‌پذیری می‌دانند و اعتقاد دارند که رقابت‌پذیری با منشأ نیروی انسانی بسیار پایدارتر از سایر منابع است، زیرا کمتر مورد تقلید قرار می‌گیرد (Asgari, 2019: 39).

رقابت‌پذیری منطقه‌ای مفهومی پیچیده است که عوامل مختلف اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی را در بر می‌گیرد و به توانایی یک منطقه برای جذب و حفظ مشاغل، استعدادها و سرمایه‌گذاری اشاره دارد. رقابت‌پذیری منطقه‌ای برای توسعه یک منطقه و توانایی آن برای رقابت با سایر مناطق در مقیاس ملی و جهانی بسیار مهم است. با وجود اهمیت رقابت‌پذیری منطقه‌ای برای رشد اقتصادی، ایجاد شغل، نوآوری و پایداری، بسیاری از مناطق هنوز با مشکلاتی برای رقابت موفق در مقیاس جهانی روبه‌رو هستند که این امر به دلیل عواملی از جمله دسترسی محدود به سرمایه، مهارت و فناوری، زیرساخت نامناسب، پشتیبانی ناکافی از نهادها و کمبود فرهنگ کارآفرینی است (Krugman & Schiller, 2020; Capello & Nijkamp, 2018: 63). علاوه بر این، با وجود اینکه برخی از مناطق به طور موفقیت آمیز توسعه پیدا کرده‌اند و راهبردهای تخصصی شدن را اجرا کرده‌اند، اما برخی دیگر هنوز به طور کامل از این رویکرد بهره‌برداری نکرده‌اند و این می‌تواند حداکثر قابلیت رشد و رقابت‌پذیری آنها را محدود کند (Crescenzi & Rodríguez-Pose, 2021: 734). بنابراین، نیاز به فهم بیشتر و رفع موانع رقابتی مناطق و ترویج توسعه‌ی سیاست‌ها و راهبردهای مؤثر برای افزایش رقابت‌پذیری مناطق مختلف و در نظر گرفتن ویژگی‌ها و نقاط قوت آنها وجود دارد (Brakman et al, 2021: 149). در کشور ما از آغاز برنامه‌ریزی توسعه ملی، همواره به جنبه‌های منطقه‌ای و توسعه توجه شده و از برنامه عمرانی سوم، عملاً تفکر منطقه‌ای به‌ویژه مفهوم تمرکززدایی وارد متون برنامه‌ریزی شده و تاکنون ادامه داشته است. با این همه برنامه‌ریزی‌های توسعه ملی توفیق چندانی در منطقه کردن توسعه و تقویت رقابت‌پذیری منطقه نداشتند چراکه نتوانستند نابرابری‌های مختلف اقتصادی اجتماعی و فضایی بین مناطق را کاهش دهند و فقر شدید در برخی مناطق کشور، نابرابری فرصت‌های شغلی، توزیع نابرابر امکانات و در نتیجه سیل مهاجرت از پیرامون به مرکز کماکان مسئله اصلی توسعه کشور محسوب می‌شود. از این‌رو باگذشت چند دهه از ورود مفهوم برنامه‌ریزی در ایران، نیل به توسعه متوازن با تأکید بر مزیت رقابتی، تمرکززدایی از جمعیت، فعالیت و امکانات همچنان دغدغه اصلی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران در این کشور است؛ بر این اساس، مقاله حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این پرسش اساسی است که بازیگران کلیدی در فرایند رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران کدام‌اند و کدام یک نقش مهم‌تری در این فرایند داشته‌اند؟ بدین منظور از ابزار مکتور استفاده شده است. این روش از یک‌سو به طبقه‌بندی بازیگران بر مبنای تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن‌ها از یکدیگر و از سوی دیگر به شناسایی موضع هر یک از بازیگران در رابطه با اهداف مرتبط با مسئله می‌پردازد.

پیشینه تحقیق و مبانی نظری

جهان امروز با چالش‌های متعددی برای غلبه بر آن مواجه است، از جمله نابرابری‌های اقتصادی، اجتماعی و فضایی و رقابت شدید نه تنها بین کشورها، بلکه بین مناطق همان کشور از یک سو، در جذب سرمایه‌گذاری، تمرکز چشمگیر فعالیت‌های تولیدی در مناطق خاص تجربه می‌شود و از سوی دیگر، مناطق فقیری که سرنوشت آن‌ها با انقباض فعالیت‌های تولیدی، کاهش جمعیت، بیابان‌زایی و در نهایت بحران اقتصادی و اجتماعی در نظر گرفته شده است (Krstić & Radivojević, 2022: 151).

درهم‌تنیدگی سرنوشت و مسیر حرکت دست جمعی در راستای رسیدن به رفاه اجتماعی و اقتصادی باعث ظهور رویکرد جدید با عنوان رقابت‌پذیری منطقه‌ای شد (Sotoudeh et al, 2022: 39). رقابت منطقه‌ای به عنوان یک عامل اصلی توسعه محسوب می‌شود (Bocci et al, 2022: 9). طبق تعریف مجمع جهانی اقتصاد، رقابت‌پذیری 'مجموعه‌ای از نهادها، سیاست‌ها و عواملی است که سطح بهره‌وری یک کشور را تعیین می‌کند' (Schwab, K., & Porter, 2018: 108; Radivojević, 2018: 141). در سطح خرد، رقابت‌پذیری به عنوان توانایی مناطق برای رقابت، رشد و سودآور بودن تعریف می‌شود (Martin et al, 2006: 39; Powell, 2001: 880)، یا توانایی یک شرکت یا منطقه برای تولید و فروش محصولات و خدمات با قیمت پایین‌تر از رقابت (International Institute of Management Development, 2000: 201). بین سطح خرد و کلان رقابت‌پذیری، رقابت‌پذیری منطقه‌ای تعریف می‌شود. یکی از پرکاربردترین تعاریف رقابت‌پذیری منطقه‌ای، تعریف کمیسیون اروپا است که بر اساس آن، رقابت‌پذیری یک منطقه توانایی آن در تولید کالاها و خدماتی است که نیازهای بازار داخلی و جهانی را از نظر قیمت و کیفیت برآورده می‌کند و غیره، حفظ سطح بالا و پایدار درآمد، یا به طور کلی، توانایی منطقه برای ایجاد، تحت فشارهای رقابتی خارجی، سطح نسبتاً بالایی از درآمد و اشتغال (Commission of the European Communities, 1999: 75). آنچه باید به آن اشاره شود این است که مفهوم رقابت‌پذیری منطقه‌ای در طول زمان گسترش یافته است، به طوری که شامل پتانسیل (یا قدرت) منطقه یا محلی برای ایجاد سطح کافی از صادرات برای دستیابی به سطح درآمد پایدار (و اشتغال کامل) جمعیت است. از سوی دیگر، رقابت‌پذیری منطقه‌ای در نتیجه تأثیر عوامل متعددی مشاهده و تحلیل می‌شود و مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: (۱) زیرساخت‌های تجاری. (۲) در دسترس بودن و کیفیت منابع انسانی؛ (۳) محیط تولید و غیره. کیتسون^۲ و همکاران (۲۰۰۴) پیشنهاد می‌کنند که اگرچه نظریه پردازان اغلب از اصطلاح «رقابت منطقه‌ای» استفاده می‌کنند، اما همچنان پیچیده و بحث‌برانگیز است. «ما از یک اجماع در مورد اینکه منظور از این اصطلاح چیست فاصله داریم. این با تعاریف متعددی از رقابت منطقه‌ای که در ادبیات رقابت‌پذیری یافت می‌شود تأیید می‌شود. به عنوان مثال، هاگینز معتقد است که رقابت منطقه‌ای (یا محلی) به شرایطی اشاره دارد که به شرکت‌ها اجازه می‌دهد در بازارهای انتخاب شده رقابت کنند و در یک منطقه خاص ارزش ایجاد کنند (Huggins, 2003: 92). ایمره لنگیل و میکوش لوکوویچ با استفاده از شاخص‌هایی مانند: تولید ناخالص داخلی سرانه، بهره‌وری نیروی کار، نرخ اشتغال و غیره مروری بر رقابت‌پذیری مناطق مجارستان ارائه کردند (Lengyel & Lukovics, 2006: 335). هاگینز و دیویس شاخص رقابت‌پذیری اروپا را ایجاد کردند که رقابت‌پذیری ۲۷ کشور اروپایی و ۱۱۸ منطقه را اندازه‌گیری می‌کند. در این گزارش، نویسندگان بر نقش دانش، خلاقیت و زیرساخت برای تحلیل رقابت‌پذیری منطقه‌ای تأکید می‌کنند (Huggins, R., & Davies, 2006: 59). شاخص رقابت‌پذیری منطقه‌ای لهستان توسط برونیز، هیمن و میزچوک محاسبه شد. آن‌ها ۱۶ منطقه لهستان را بر اساس سیستم وزن دهی مورد استفاده در محاسبه ارزش نهایی شاخص رقابت‌پذیری منطقه‌ای رتبه‌بندی کردند (Bronisz et al, 2008: 5). توره^۳ و همکاران (۲۰۱۴) رقابت‌پذیری مناطق را به عنوان "ظرفیت آن‌ها برای ایجاد و توسعه فعالیت‌های اقتصادی و جذب و حفظ سرمایه و افراد ماهر در قلمرو خود" تعریف می‌کنند. کامانی^۴ (۲۰۰۲) رقابت منطقه‌ای را این گونه تعریف می‌کند: "قدرت جذب سرزمین‌ها و ظرفیت آن‌ها برای برآوردن نیازهای شهروندان و نیازهای مشاغل از نظر رفاه و کارایی جمعی". این نویسنده مزیت مطلق منطقه را در ظرفیت آن برای برخورداری از دارایی‌های برتر فن‌آوری، اجتماعی، فیزیکی و نهادی خلاصه می‌کند. به اعتقاد ساسانی و همکاران (۱۳۹۹) مهم‌ترین عامل تغییر ذهنیت ذی‌نفعان به کارآمدی قابلیت‌های کارآفرینی دانش‌بنیان به عنوان مقوله کانونی مدل رقابت‌پذیری منطقه‌ای می‌باشد که در صورت تحقق راهبردها در سایه شرایط محیطی و واسطه‌ای حاکم بر آن، سبب رقابت‌پذیری مناطق و جذب منابع تولید و ایجاد ثروت می‌شوند. نتایج تحقیق مولایی (۱۳۹۸) مشخص کرد «اصالت، وجهه و شهرت جهانی» و «خلاقیت و نوآوری» مهم‌ترین عوامل مؤثر بر رقابت‌پذیری شهر تبریز می‌باشد.

یافته‌های تحلیل خوشه‌ای در سه سطح و هفت عرصه رقابت‌پذیری به نظر پورصفوی و جعفری (۱۳۹۶) شامل ترکیب و تخصص‌گرایی صنعتی، محیط کارآفرین، ظرفیت نوآوری، نیروی کار ماهر، استخدام‌پذیری، سن و اندازه بنگاه است. این خوشه‌ها، با ایجاد صرفه‌های تجمع

¹ Competitiveness

² Kitson

³ Torre

⁴ Camagni

لازم می‌تواند جریانی از سرمایه‌گذاری‌ها را به‌سوی خود جلب کند و در نتیجه، محیطی کارآفرین را خلق کند. در این میان برخی پژوهشگران به نقش سرمایه انسانی در رقابت‌پذیری منطقه‌ای اشاره کرده‌اند و معتقدند در درازمدت، سرمایه انسانی باعث پیشرفت فناوری و افزایش بهره‌وری می‌شود. سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی کیفیت نیروی کار را با تمام نتایج مثبت افزایش می‌دهد (Radivojević et al, 2019: 480) بروکس بانک و پیکرنل^۱ (۱۹۹۹) مناطق بریتانیا را بر اساس شاخص‌های انتخابی آموزش (که نشان‌دهنده سرمایه انسانی است) رتبه‌بندی کردند. گاردینر شاخص‌های مختلف رقابت‌پذیری منطقه‌ای را مرتبط با دانش و نوآوری در نظر می‌گیرد و آن‌ها را در مجموعه‌ای از شاخص‌های سرمایه علمی، ظرفیت نوآوری و محصولات جامعه دانش طبقه‌بندی می‌کند تا تصویر دقیق‌تری از این مقولات به دست آورد (Gardiner. 2003: 33). تحلیل مقایسه‌ای رقابت‌پذیری هشت منطقه رومانیایی بر اساس شاخص‌های منابع انسانی توسط کنستانتین و بانیکا انجام شد (Constantin & Banica, 2007: 67). همچنین سرمایه انسانی به‌عنوان عامل تعیین‌کننده رقابت‌پذیری و توسعه اقتصادی در سطوح مختلف توسط ماریا بوسلیچ در کتاب دانش و رقابت‌پذیری مورد تأکید قرار گرفته است. (Bušelić, 2007: 174).

در حال حاضر ما با تحول بزرگی در مفهوم رقابت‌پذیری، ملی و منطقه‌ای مواجه هستیم. از یک‌سو، این مفهوم از مفهومی که به‌شدت بر تجارت خارجی متمرکز شده است، به چشم‌اندازی گسترده‌تر برای برآوردن نیازها و خواستارهای رو به رشد شهروندان و مشاغل، از نظر رفاه و توسعه، کارایی جمعی، حتی انسجام اجتماعی تبدیل شده است. از سوی دیگر، درحالی‌که رقابت‌پذیری در گذشته تنها بر اساس سطوح هزینه‌های تولید بود، امروزه برعکس مبتنی بر ساعت استراتژیک و هوشمندی اقتصادی، انعطاف‌پذیری، تنوع، تمایز و تخصص، کیفیت و نوآوری است. بر اساس این منطق جدید رقابت‌پذیری، منطقه می‌تواند حرف خود را مستقلاً بزند (Sadki et al, 2020: 189) پژوهشگران از یک‌سو رقابت بنیادی را به‌عنوان بهره‌وری یا سطح تولید کارگران تصور می‌کنند، از سوی دیگر بر شکوفایی یک منطقه یا کشور تأکید می‌کنند که امکان کیفیت زندگی را برای کارگران به‌عنوان یک رقابت جهانی فراهم می‌کند. بزند (Sadki et al, 2020: 189).

از نظر کروگمن^۲ (۱۹۹۸)، رقابت‌پذیری یک منطقه عبارت است از: توانایی آن برای جذب سرمایه و نیروی کار از طریق بهره‌وری آن‌ها و بازدهی که می‌تواند به این عوامل تولید ارائه دهد. بنابراین برای اینکه یک منطقه رقابتی باشد، باید نیروی کار و سرمایه را از مناطق دیگر جذب و حفظ کند، و این جریان‌ها عوامل باعث افزایش بیشتر بهره‌وری «مطلق» آن منطقه می‌شوند.

نظریه رشد درون‌زای منطقه‌ای: در سطح منطقه‌ای و فراملی، نظریه رشد درون‌زا، بر نقش دانش و تغییرات تکنولوژیکی به‌عنوان منابع مزیت رقابتی منطقه‌ای تأکید دارد. طبق نظر مارتین^۳ (۲۰۰۵) نظریه رشد درون‌زا دیدگاه جدیدی را در تبیین نظری عوامل رشد یک منطقه و پویایی‌های زیربنایی آن ارائه می‌دهد، با توجه به اینکه عوامل کلیدی مورد تأکید نظریه مذکور، افزایش بازده، سرمایه انسانی و فناوری، در فضای اقتصادی به‌طور نابرابر توسعه یافته و در سطح محلی و منطقه‌ای متمایز شود. در این ارتباط پورتر^۴ (۱۹۹۸) مدل "انباشت دانش فناورانه" را توسعه داد، که در آن معتقد است انباشت سرمایه دانش از طریق سرمایه‌گذاری، در سطح هر شرکت، موجودی دانش موجود در اقتصاد را بهبود می‌بخشد. این امر با تجربه به‌دست‌آمده، یعنی «یادگیری از طریق انجام دادن» ممکن می‌شود و می‌تواند باوجود مکمل‌های بین شرکت‌ها یا فعالیت‌ها و با انتشار دانش و اطلاعات موردپسند قرار گیرد. همچنین، انتشار دانش با انباشته شدن شرکت‌ها و بخش‌های تکمیلی که به ترتیب منجر به «عوامل خارجی تراکم» و «عوارض خارجی بخشی» می‌شود، تسهیل می‌شود. این نظریه اولویت نوآوری را به‌عنوان کلید مزیت رقابتی منطقه‌ای تضمین می‌کند. نوآوری منجر به رقابت می‌شود و رقابت، نوآوری را تحریک می‌کند. عوامل تعیین‌کننده محلی نوآوری و کارآفرینی، به‌عنوان یک منبع کلیدی از فعالیت‌های نوآورانه محسوب می‌شود، بنابراین نقش محوری در توضیح تفاوت‌های منطقه‌ای در مزیت رقابتی می‌باشد. در مجموع، برای اینکه یک منطقه مزیت رقابتی خود را در طول زمان حفظ کند، باید به‌طور مداوم نرخ بالایی از نوآوری را در مقایسه با مناطق رقیب حفظ کند (Martin et al, 2005: 1210). نتایج تحقیق مارتین و همکاران بر اساس نظریه رشد درون‌زای منطقه‌ای نشان داده‌اند که تفاوت در رشد بین کشورها یا بین مناطق در طول زمان ادامه دارد و گسترش می‌یابد و همگرایی رشد بین کشورهای/مناطق جنوب و کشورهای/مناطق شمال همیشه به‌عنوان سرنوشت آن‌ها در درازمدت حفظ شده است.

نظریه‌های تمرکز فعالیت تولیدی و مزیت رقابتی منطقه‌ای: تئوری‌هایی که تحلیل‌های خود را بر اساس مکانیسم تراکم صنعتی به‌طور کلی و تمرکز شرکت‌ها به‌طور خاص استوار می‌کنند، در خط تحقیق آلفرد مارشال قرار می‌گیرند. در این راستا، این نویسنده معتقد است که: "مناطق یک کشور معین با سطوح نابرابر عملکرد اقتصادی مشخص می‌شوند. این تفاوت‌ها در عملکرد را می‌توان با نیروهای تراکم توضیح داد". در این راستا، این نظریه‌ها بر اهمیت اقتصادهای خارجی محلی، تراکم فضایی و سرزمینی فعالیت‌های اقتصادی، در پیدایش مزیت رقابتی منطقه‌ای و در نتیجه بهبود رقابت‌پذیری منطقه‌ای تأکید می‌کنند. به‌طور کلی، آن‌ها از یک‌سو با کار "سازمان صنعتی جدید"

¹ Brooksbank & Pickernell

² Krugman

³ Martin

⁴ Porter

خوشه‌ها، منابع خاص قلمرو، سیستم‌های تولید محلی^۲ هم‌جواری‌های اقتصادی^۳ مرتبط هستند. و از سوی دیگر به مدل‌های جدید برخاسته از نظریه «جغرافیای جدید اقتصادی»: مدل مرکز- پیرامون^۴، نوآوری، تجمع و رشد^۵ سرریز دانش محلی و اثرات تراکم^۶. اخیراً، تحلیل اقتصادی فضا به‌عنوان عاملی در مکان‌یابی شرکت‌ها و کارگران با «اقتصاد جغرافیایی جدید» تجدید می‌شود. اقتصاد جغرافیایی به مسئله تمرکز فعالیت‌های اقتصادی در تعداد کمی از تجمعات شهری می‌پردازد. (Krstić & Radivojević, 2022: 169).

اگرچه نظریه‌ها و تبیین‌های متعددی درباره عوامل رقابت‌پذیری منطقه‌ای وجود دارد، اما سیستماتیک‌ترین روش، عوامل (رقابت‌پذیری) را از طریق «منشور» (یا هرم) کیفیت فزاینده زندگی توضیح می‌دهد. عوامل^۷ به‌عنوان منابع رقابت، در "پایین" هرم تعریف می‌شوند و عبارت‌اند از: ساختار اقتصادی، نوآوری، تعداد و کیفیت مؤسسات آموزشی، کیفیت و در دسترس بودن نیروی کار، مراکز تصمیم‌گیری و فرهنگ‌ها. "رقابت منطقه‌ای کشف‌شده" بخش مرکزی هرم است و به موارد زیر اشاره دارد: (۱) توسعه فناوری. (۲) توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط؛ (۳) حجم سرمایه‌گذاری‌های مستقیم؛ (۴) زیرساخت؛ (۵) سرمایه انسانی؛ (۶) نهادها و غیره (Veselinović & Knežević, 2015: 174; Krstić & Radivojević, 2022: 145). ایمره لنگیل در مورد عوامل رقابت‌پذیری منطقه‌ای توضیحات زیر ارائه کرد. به گفته وی، هفت عامل کلیدی رقابت‌پذیری منطقه شامل ساختار اقتصادی، نوآوری، دسترسی منطقه‌ای، سهم کارگران تحصیل کرده از کل جمعیت، ساختار اجتماعی، تصمیمات متمرکز و هویت منطقه‌ای وجود دارد (Lengyel, 2004: 328). تعدادی از تحقیقاتی که در زمینه رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران و خارج از ایران انجام شده اند عبارتند از:

شریف‌زادگان و ندایی طوسی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای تحت عنوان «سنجش مناسبت به کارگیری مولفه‌های موفقیت رقابت‌پذیری توسعه منطقه‌ای در ایران» در تعریف رقابت‌پذیری منطقه‌ای، هم به مولفه‌ی واحدهای فعالیتی، هم به مولفه‌ی افراد (ساکنان، کارآفرینان و گردشگران) و هم به مولفه‌ی فضا توجه شده است. این تعریف متفاوت با تعریف پورتر است که تنها رقابت‌پذیری را در گرو افزایش بهره‌وری واحدهای فعالیتی و بنگاه‌ها دانسته است. علی‌اکبری و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی تحت عنوان «سنجش و تحلیل شاخص‌های رقابت‌پذیری در کشورهای غرب آسیا با تأکید بر ایران» به این نتیجه می‌رسند که الگوی توزیع مولفه‌ها در بین کشورهای منطقه غرب آسیا به صورت الگوی تصادفی^۹ و نشانگر بدون برنامه‌ریزی بودن توزیع فضایی شاخص‌های رقابت‌پذیری است. ستوده و همکاران (۱۴۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان «تبیین رقابت‌پذیری منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: استان کرمانشاه)» از بین ۶۴ شاخص ۹ شاخص (حمایت دولت از کسب و کارهای دانش‌بنیان، پژوهش‌های تخصصی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، تمرکز جغرافیای فعالیت‌های مکمل، امنیت سرمایه‌گذاری، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، سطوح رقابت آزاد و عادلانه افراد، کیفیت نیروی کار و شایسته‌سالاری) به‌عنوان عوامل کلیدی در رقابت‌پذیری منطقه کرمانشاه تشخیص داده‌اند. رحیمی و حسین‌زاده (۱۴۰۰) در پژوهشی تحت عنوان «سنجش و اولویت‌بندی ضریب رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران براساس مولفه‌های اقتصاد دانش» به این نتیجه می‌رسند که متغیرهای تولید، اختراعات، تعداد شرکت‌های دانش‌بنیان نقش مثبتی در رقابت‌پذیری منطقه ای دارند.

مواد و روش تحقیق

پژوهش حاضر توصیفی- تحلیلی است و اطلاعات موردنیاز آن به دو روش کتابخانه‌ای (اسنادی) و پیمایشی (میدانی) جمع‌آوری شده است. به‌منظور تحلیل اطلاعات و داده‌های جمع‌آوری شده از روش‌های کمی (متناسب با پرسش‌نامه) و نرم‌افزار Mactor استفاده شده است. نرم‌افزار مکتور تمرکز خود را بر روی تحلیل بازیگران قرار داده است (Mirzaei et al, 2017: 16). نقش بازیگران کلیدی در سیستم مورد مطالعه، به‌طور دقیق‌تر، ذینفعان درگیر در منطقه بر اساس روابط قدرت بینشان، مقاصد و اهداف بازیگران، پروژه‌های در دست، ترجیحات و انگیزه‌های ایشان، رفتار استراتژیک گذشته، محدودیت‌ها، منافع، حرکت‌های راهبردی بالقوه مورد مطالعه قرار می‌گیرند. به‌طوری‌که از طریق مطالعه برنامه‌های ۵ ساله توسعه، طرح آمایش سرزمین و سایر منابع، بازیگران اصلی در رقابت‌پذیری منطقه‌ای شناسایی شده و مورد تحلیل قرار گرفتند. همچنین با استفاده از نظرسنجی از ۵۰ نفر از متخصصان و کارشناسان در حوزه برنامه‌ریزی منطقه‌ای در قالب ۲ گروه ۲۵ نفری و از طریق مصاحبه مجازی به پرسشنامه‌ها پاسخ داده شد.

¹ B. Pecqueur

² C. Courlet

³ A. Zimmerman and A. Rallet

⁴ P. Krugman

⁵ Thisse and G. Ottaviano

⁶ Potter and J. Duranton

⁷ Factors

⁸ The discovered regional competitiveness

⁹ Random

تحلیل بازیگران با ابزار مکتور

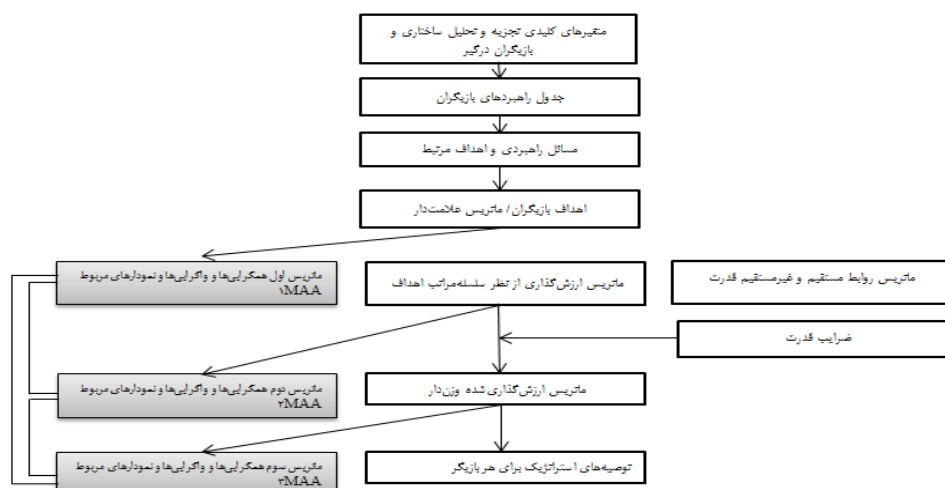
تحلیل بازیگران «یا تحلیل ذی‌نفعان» فرایندی است که به کمک آن افراد یا گروه‌هایی که بیشترین نفوذ و تأثیر را بر یک موضوع، مسئله، فعالیت، راهبرد یا تصمیم‌گیری دارند، شناسایی می‌شوند. تحلیل بازیگران در توسعه منطقه‌ای کاربرد گسترده‌ای دارد؛ زیرا مسائل این حوزه بسیار پیچیده و مستلزم درگیر شدن افراد، گروه‌ها و سازمان‌های مختلفی هستند. هریک از این بازیگران، علایق، اهداف و راهبردهای مخصوص به خود را دارند که معمولاً با یکدیگر ناسازگار است. روش‌های مختلف تحلیل بازیگران به صورت ساختارمند در درجه اول سیاهه یا فهرستی از بازیگران و اهداف یا راهبردهای هریک از بازیگران تدارک می‌بیند و در درجه دوم، با ارائه تصویری کلی از نیروهای درگیر در یک موضوع یا مسئله امکان مقایسه میان آن‌ها را فراهم می‌کند. در این ابزار دو هدف اصلی دنبال می‌شود. نخست طبقه‌بندی بازیگران بر مبنای تأثیرگذاری نسبی آن‌ها از یکدیگر و تأثیرپذیری بر یکدیگر که داده‌های مربوط به آن به کمک ماتریس تأثیرات مستقیم بازیگران بر یکدیگر فراهم می‌شود. هدف دوم شناسایی موضع‌گیری هریک از بازیگران نسبت به اهداف، اولویت‌ها یا مسائل کلیدی است و برای رسیدن به این هدف از ماتریس دویخشی استفاده می‌شود (Talebian et al, 2015: 5). به منظور امتیازدهی به ماتریس‌ها، پرسشنامه‌ای تهیه و از کارشناسان خواسته شد که میزان اثرگذاری هریک از بازیگران را بر بازیگر دیگر (از ۱ تا ۴) امتیاز دهند؛ به طوری که تأثیر عناصر هر سطر را بر عناصر مندرج در ستون مشخص کنند. همچنین کارشناسان، میزان مطلوبیت هدف‌ها (وظایف) از نظر بازیگران را نیز مانند روش قبلی امتیازدهی کردند.

بحث و یافته‌های تحقیق

در پژوهش حاضر، بازیگران رقابت‌پذیری منطقه‌ای تحلیل شده‌اند. به طوری که با بهره‌گیری از نظرات متخصصان حوزه برنامه‌ریزی منطقه‌ای بازیگران مؤثر استخراج شدند. تحلیل بازیگران به کمک این ابزار از سه گام به هم پیوسته و مرتبط تشکیل شده است:

۱. تعریف بازیگران و راهبردها یا اهداف اصلی آن‌ها؛
۲. مشخص کردن حالت‌های مختلف نفوذ مستقیم هریک از بازیگران بر یکدیگر و تشکیل ماتریس بازیگر - بازیگر. هدف از ساخت این ماتریس مشخص کردن روابط میان بازیگران است که این روابط ممکن است یکی از حالت‌های زیر باشد:
 - دو بازیگر تأثیری بر یکدیگر ندارند یا نفوذ یکی بر دیگری بسیار اندک است. در این صورت درایه مربوط به تأثیر بازیگر یک سطر از ماتریس بر بازیگر دیگر از یک ستون ماتریس عدد صفر در نظر گرفته می‌شود.
 - یک بازیگر ممکن است در فعالیت‌ها، برنامه‌ها یا اهداف بازیگر دوم تداخل ایجاد کند و این تداخل در سطح اندکی است. در این صورت درایه مربوط به این حالت را (درایه J.A که نشان‌دهنده تأثیر یا نفوذ بازیگر سطر A بر بازیگر سطر J است) با عدد «۱» را جایگزین می‌کنیم.
 - یک بازیگر ممکن است سیاست‌های بازیگر دیگر را تهدید کند یا به خطر بیندازد. در این صورت در درایه مربوط عدد ۲ را قرار می‌دهیم.
 - در حالت بعدی یک بازیگر ممکن است کل مأموریت یا راهبردهای یک بازیگر دیگر را تهدید کند. در این صورت در درایه ماتریس مربوط عدد ۳ را قرار می‌دهیم.
 - در شدیدترین حالت ممکن است یک بازیگر هستی یک بازیگر دیگر را تهدید کند یا به مخاطره بیندازد؛ برای مثال، هنگامی که دو بازیگر دولتی با یک هدف، مأموریت یا راهبرد سازمانی وجود داشته باشد، ممکن است رقابت میان آن‌ها به حدی جدی شود که هریک تلاش کنند دیگری را به کمک فرایندهای سیاست‌گذارانه یا قانونی منحل اعلام کنند. در چنین حالتی در درایه مربوط، عدد ۴ قرار می‌گیرد. تحلیل این ماتریس علاوه بر آنکه قوت و ضعف‌ها یا میزان نفوذ یا وابستگی هریک از بازیگران را مشخص می‌کند، احتمال وقوع رقابت یا نزاع‌های جدی میان بازیگران را نیز نشان می‌دهد.

۳. توصیف و محاسبه موضع هر بازیگر درباره یک هدف؛ هدف از ساخت این ماتریس دویخشی، مشخص کردن هم‌گرایی یا واگرایی میان بازیگران درباره اهداف است. برای تشکیل این ماتریس بازیگران در سطرها و هریک از اهداف، راهبردها، اولویت‌ها یا مسائل در ستون‌ها قرار می‌گیرند. در این زمینه، تنها معیار یکسان بودن ماهیت عناصر ستون است؛ بدین‌سان که همه متغیرهای قرارگرفته در ستون‌های ماتریس باید از جنس اولویت، هدف، راهبرد یا مسئله باشند و امکان قراردادن متغیرهای ناهم‌جنس وجود ندارد. هر بازیگر درباره یک هدف می‌تواند سه موضع مختلف داشته باشد؛ موافقت، مخالفت یا بی‌طرفی. اعداد +۱، -۱ و ۰ به ترتیب هریک از این حالات سه‌گانه را نمایندگی می‌کنند. با تشکیل این ماتریس می‌توان امکان ائتلاف یا نزاع میان بازیگران بر سر یک مسئله یا هدف را شناسایی کرد. علاوه بر این با مشخص کردن شدت مخالفت یا موافقت هر بازیگر با یک هدف می‌توان سلسله‌مراتب یا اولویت‌بندی اهداف هریک از بازیگران را شناسایی کرد (Godet, 1994; Godet, 2000: 19; Godet and Durance, 2011: 49; Godet, 2008: 15).

شکل ۱- مراحل MACTOR

شناسایی بازیگران و اهداف

در این مرحله، برای تحلیل بازیگران به شیوه مکتور، از طریق مطالعه برنامه‌های ۵ ساله توسعه، طرح آمایش سرزمین و به کمک فرایند گفت‌وگوی مجازی و در یک جلسه پنل خبرگان، نخست بازیگران اصلی شناسایی و سپس ماتریس تأثیرات متقابل میان بازیگران را با استفاده از راهنمای تکمیل ماتریس تکمیل شده است. در ادامه این پژوهش کارشناسان اهداف و راهبردهای اصلی مرتبط با مسئله (رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران) شناسایی کرده‌اند و سپس درایه‌های ماتریس بازیگر-اهداف را بر اساس راهنمای تکمیل ماتریس امتیازدهی کرده‌اند. وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها و نهادهای متعدد در رقابت‌پذیری ایفای نقش می‌کنند. به دلیل تعدد این عاملان و پرهیز از اطاله کلام، تنها به مهم‌ترین سازمان‌هایی که در رقابت‌پذیری منطقه‌ای ایران نقش دارند، پرداخته شده است (جدول شماره ۱).

جدول ۱- بازیگران کلیدی مرتبط با مسئله رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران

ردیف	بازیگر	هدف بازیگر درباره مسئله رقابت‌پذیری منطقه‌ای
۱	وزارت جهاد کشاورزی	حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی
۲	وزارت اقتصاد	توسعه فعالیت‌های صنعتی
۳	معاونت عمرانی استانداری	ارائه طرح‌های عمرانی در راستای توسعه فضایی
۴	مجلس شورای اسلامی	سیاست‌گذاری و قانون‌گذاری
۵	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	توسعه زیرساخت ارتباطی و دسترسی‌ها
۶	بخش خصوصی و مردم	مشارکت در امر توسعه استان
۷	نهادهای عمومی (شهرداری، دهیاری، شورای شهر و روستا)	مدیریت فضایی-کالبدی و سیاست‌گذاری‌ها
۸	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی	تأمین نیازمندی‌های مسکن شهری و روستایی
۹	وزارت راه و شهرسازی	سیاست‌گذاری و هماهنگی فضایی-کالبدی
۱۰	قوه قضاییه	رسیدگی به تخلفات
۱۱	وزارت صنعت، معدن و تجارت	نظارت بر فعالیت واحدهای صنعتی
۱۲	سازمان حفاظت محیط‌زیست	نظارت بر نحوه استقرار پدیده‌های عمرانی و توسعه از قبیل واحدهای صنعتی و نیروگاه‌ها
۱۳	سازمان‌های مردم‌نهاد	پروژه‌های بخش تولید داخلی و مشارکت مردمی
۱۴	سازمان برنامه‌بودجه کشور	سیاست‌گذاری و هماهنگی اقتصادی و بودجه‌ریزی
۱۵	دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی	توسعه زیرساخت دانشی-پژوهشی و مهارتی
۱۶	شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان	تصویب طرح‌های توسعه و عمران (جامع)

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

تشکیل ماتریس‌های تأثیرات متقابل: ماتریس تأثیر متقابل ابزاری برای تحلیل وابستگی عوامل مختلف در یک سیستم پیچیده است. شناسایی تأثیرات متقابل راه را برای استفاده از رویکردهای شبکه‌ای و سیستمی، از جمله ابزار مکتور هموار می‌کند. کارشناسان شرکت‌کننده در این پژوهش، در دو مرحله، ماتریس‌های تأثیرات متقابل را تکمیل کردند. در واقع برای شناسایی این تأثیرات، کارشناسان باید با نحوه پر کردن درایه‌های ماتریس و معنای هریک از اعداد مثبت و منفی آشنا شوند و در نهایت ماتریس تک‌بخشی بازیگر- بازیگر و ماتریس دوبخشی بازیگر- هدف تکمیل شد. نخست ماتریس اثرات متقابل میان بازیگران امتیازدهی شد که شاخص قدرت یا نفوذ نسبی بازیگران بر یکدیگر است (جدول شماره ۲).

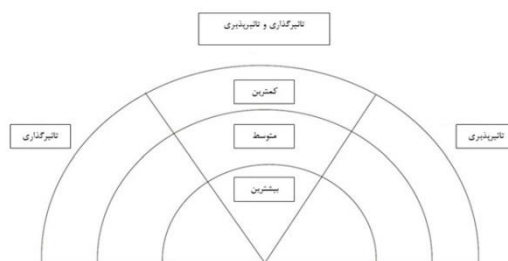
جدول ۲- ماتریس بازیگر- بازیگر در بازیگران کلیدی رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران

IMAXi	مجلس شورای اسلامی	شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی	سازمان حفاظت محیط زیست	دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی	وزارت جهاد کشاورزی	وزارت راه و شهرسازی	قوه قضاییه	سازمان‌های مردم‌نهاد	بخش خصوصی و مردم	وزارت صنعت، معدن و تجارت	معاونت عمرانی استانداری	سازمان برنامه و بودجه	وزارت اقتصاد
40	3	3	3	3	2	3	2	3	3	3	3	2	2	2	0
36	2	3	2	2	3	2	3	3	2	2	2	2	3	0	2
33	2	3	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	0	3	2
38	2	3	3	3	3	2	4	3	3	2	2	0	2	2	2
33	2	3	2	2	2	1	3	2	2	3	2	2	2	2	2
27	2	2	1	1	2	1	2	2	2	0	2	2	2	2	2
29	2	2	2	2	2	1	2	2	2	0	2	2	2	2	2
30	2	2	2	2	2	1	2	2	0	3	2	2	2	2	2
33	2	3	2	3	1	3	1	2	0	2	3	2	2	2	2
37	2	3	2	2	3	2	3	3	3	3	3	2	2	2	2
14	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1
25	3	2	1	1	1	0	1	1	1	2	2	2	2	2	2
15	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
18	2	1	0	2	2	1	1	2	2	1	2	2	2	2	2
30	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
41	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3
479	28	37	29	28	34	24	30	32	33	30	31	27	28	28	28

© LIPRO-EPTAMACTOR

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

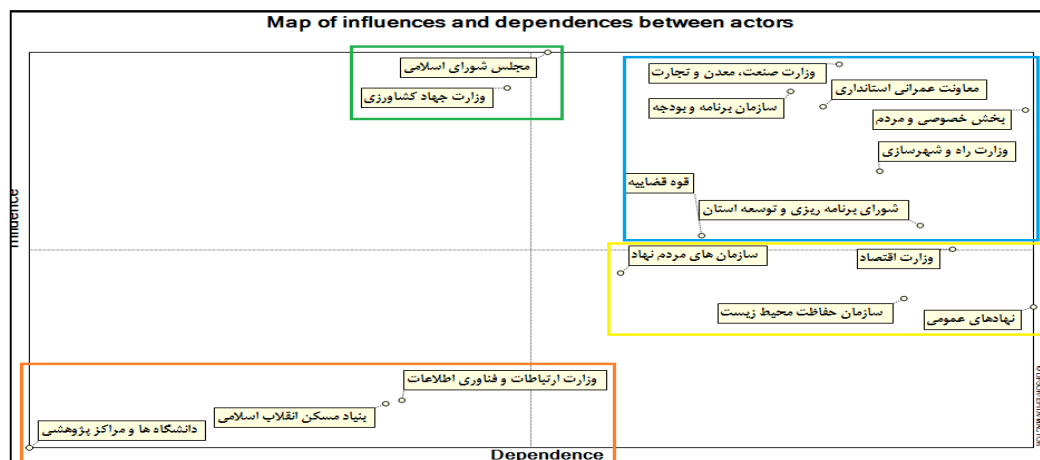
ارزیابی توازن قدرت در میان بازیگران: خروجی اول نشان‌دهنده میزان قدرت بازیگران است به‌طوری‌که قدرت بازیگران مختلف به صورت یکسان توزیع نشده و بسته به شرایط مختلف سیاسی، اقتصادی و اجتماعی کشور، بازیگران متنوع دولتی خصوصی و مدنی قدرت تأثیرگذاری متفاوتی بر مسائل و اهداف دارند. هرچه قدرت نسبی بازیگران یا همان تأثیرگذاری یک سازمان در مقایسه با تأثیرپذیری آن از دیگر بازیگران بیشتر باشد ظرفیت یا قابلیت تأثیرگذاری بالاتری بر مسائل دارند.

شکل ۲- نمودار رنگین‌کمان برای دسته‌بندی بازیگران (Chevalier and Buckles, 2013: 49)

با توجه به این نمودار، در ناحیه اول بازیگرانی هستند که بر سایر بازیگران تأثیر زیادی دارند و از آن‌ها تأثیرپذیری اندکی دارند. می‌توان تحلیل کرد دو بازیگر مجلس شورای اسلامی و وزارت جهاد کشاورزی از بازیگران غالب و مسلط بر رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران هستند. نهادها و سازمان‌هایی که در این منطقه دیده می‌شوند بر سایر بازیگران بسیار تأثیرگذارند و از دیگر بازیگران نیز تأثیر زیادی می‌پذیرند. بازیگرانی هم که در ناحیه سوم قرار گرفته‌اند بازیگران تحت سلطه و مغلوب می‌باشند که تأثیرگذاری اندکی بر دیگر بازیگران دارند، اما خود به‌شدت تحت تأثیر سایر بازیگران هستند و در نهایت بازیگران ناحیه چهارم بر سایر بازیگران نه تأثیر می‌گذارند و نه تحت تأثیر آن‌ها قرار

می‌گیرند و به صورت مستقل در سیستم رقابت پذیری عمل می‌کنند. این بازیگران شامل وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، بنیاد مسکن انقلاب اسلامی و دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی می‌باشند.

شکل ۳- قدرت نسبی بازیگران منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

میزان رقابت پذیری بازیگران با توجه به میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم و غیرمستقیم بازیگران و شبکه روابط بین آن‌ها محاسبه می‌شود. جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که مجلس شورای اسلامی بالاترین میزان رقابت پذیری (۲,۱۲) و دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کمترین میزان رقابت پذیری (۰,۰۲) در بین بازیگران را دارند. بازیگرانی که رقابت پذیری بیشتر از ۱ دارند، از رقابت پذیری بیش از حد متوسط است، بازیگران مجلس شورای اسلامی، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت معادن و تجارت، سازمان برنامه و بودجه، معاونت عمرانی استانداری، بخش خصوصی و مردم و وزارت راه و شهرسازی بیشتر از حد متوسط برخوردارند. سایر بازیگران رقابت پذیری نسبتاً کمی دارند.

جدول ۳- شاخص رقابت پذیری بازیگران

رتبه	بازیگر	Ri
۱	مجلس شورای اسلامی	۲/۱۳
۲	وزارت جهاد کشاورزی	۱/۹۳
۳	وزارت معادن و تجارت	۱/۸۲
۴	سازمان برنامه و بودجه	۱/۶۸
۵	معاونت عمرانی استانداری	۱/۵۷
۶	بخش خصوصی و مردم	۱/۴۳
۷	وزارت راه و شهرسازی	۱/۱۴
۸	قوه قضاییه	۰/۸۷
۹	شورای برنامه ریزی و توسعه استان	۰/۸۳
۱۰	سازمان های مردم نهاد	۰/۷
۱۱	وزارت اقتصاد	۰/۶۹
۱۲	سازمان حفاظت محیط زیست	۰/۴۹
۱۳	نهادهای عمومی	۰/۴۲
۱۴	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	۰/۱۵
۱۵	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی	۰/۱۴
۱۶	دانشگاه ها و مراکز پژوهشی	۰/۰۳

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

موضع بازیگران نسبت به اهداف و هم‌گرایی و واگرایی میان آن‌ها: با مراجعه به جدول شماره ۴ می‌توان موضع هریک از بازیگران به اهداف یا برعکس را تحلیل کرد. به عبارت دیگر، مهم‌ترین تحلیل‌های توصیفی درباره بازیگران و اهداف را می‌توان به کمک این جدول

استخراج کرد؛ با خوانش سطری داده‌های این ماتریس علاوه بر ارزیابی و سنجش میزان موافقت بر اهداف رقابت‌پذیری منطقه‌ای، می‌توان سلسله‌مراتب اهداف مختلف بازیگران را نیز شناسایی کرد.

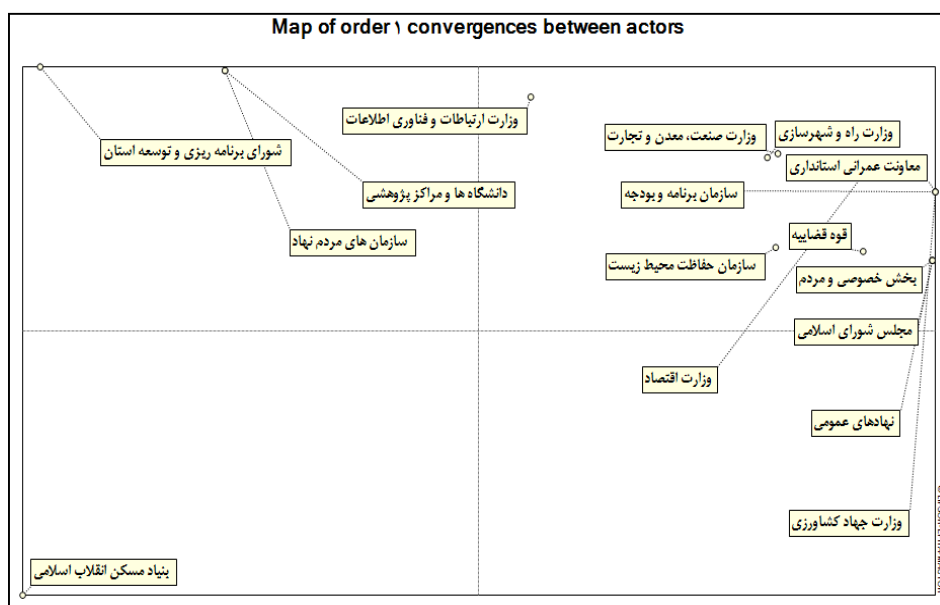
جدول ۴- ماتریس مواضع بازیگران نسبت به اهداف (وظایف)

Absolute sum	استقرار پروژه‌های عمرانی	تأمین مسکن شهری و روستایی	رسیدگی به نطفات	مشارکت در امر توسعه استان	توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و سترده‌ها	سیاستگذاری قانون‌گذاری و پروژه ریزی	ارائه طرح‌های عمرانی	توسعه فعالیت‌های صنفی	حمایت از سرمایه‌گذاری در کشاورزی	1MAO
7	1	1	0	1	1	1	1	1	0	وزارت اقتصاد
8	1	1	0	1	1	1	1	1	1	سازمان برنامه و بودجه
8	1	1	0	1	1	1	1	1	1	معاونت عمرانی استانداری
6	1	0	0	1	1	1	1	1	0	وزارت صنعت، معدن و تجارت
9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	بخش خصوصی و مردم
9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	نهادهای عمومی
2	0	0	0	1	1	0	0	0	0	سازمان‌های مردم‌نهاد
8	1	0	1	1	1	1	1	1	1	قوه قضاییه
6	1	0	0	1	1	1	1	0	1	وزارت راه و شهرسازی
8	1	1	0	1	1	1	1	1	1	وزارت جهاد کشاورزی
2	0	0	0	1	0	0	1	0	0	دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی
7	1	1	1	1	1	1	1	1	0	سازمان حفاظت محیط زیست
1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	بنیاد مسکن انقلاب اسلامی
4	0	0	1	0	1	0	1	0	0	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات
1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	شورای برنامه ریزی و توسعه استان
9	1	1	1	1	1	1	1	1	1	مجلس شورای اسلامی
12	8	6	15	13	11	13	9	8	8	Number of agreements
	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Number of disagreements
	12	8	6	15	13	11	9	8	8	Number of positions

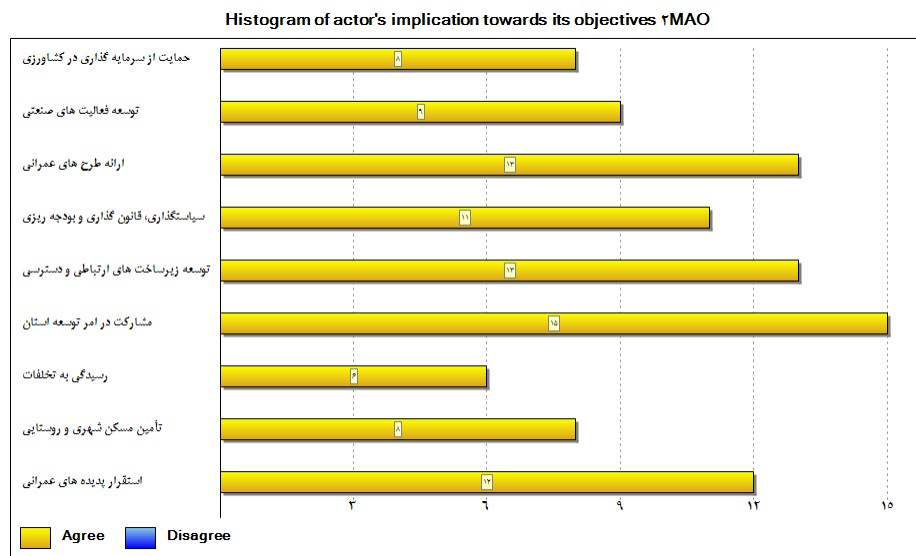
© IJPSR-EPITAMJCTOR

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

همچنین در نقشه همگرایی بین بازیگران بر سر اهداف، بازیگرانی که در سمت راست نمودار ملاحظه می‌شوند، دارای بیشترین همگرایی بر سر اهداف تقویت رقابت‌پذیری منطقه هستند که شامل بخش خصوصی و مردم، نهادهای عمومی، مجلس شورای اسلامی، وزارت جهاد کشاورزی، وزارت اقتصاد، وزارت راه و شهرسازی، معاونت عمرانی استانداری و بازیگرانی که سمت چپ از نمودار قرار گرفتند از همگرایی کمتری بر سر اهداف رقابت‌پذیری منطقه‌ای دارند و همچنین در گراف هم‌گرایی، رنگ قرمز بیشترین همگرایی‌ها را بر سر اهداف نشان می‌دهد.

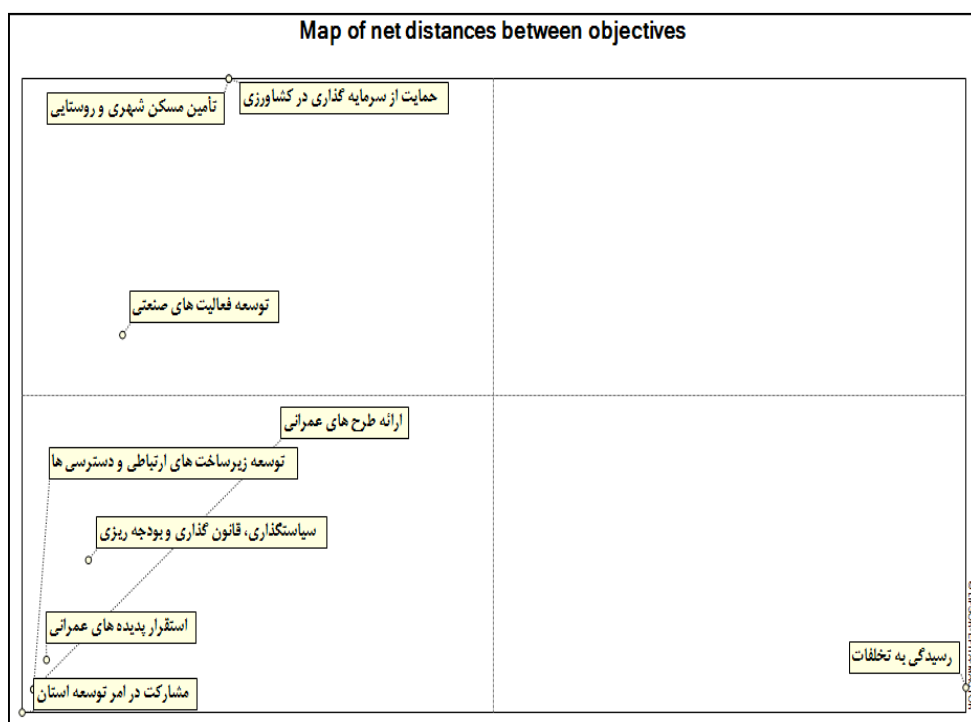

شکل ۴- نقشه همگرایی میان بازیگران منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

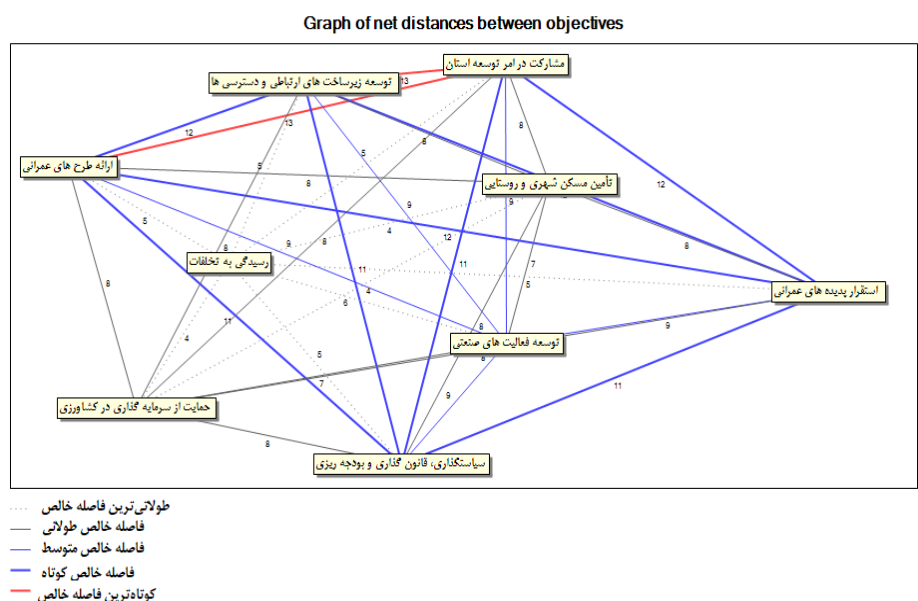

شکل ۷- هیستوگرام موافقت و مخالفت بازیگران با هریک از اهداف منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل شماره ۸ نیز فاصله خالص میان اهداف را نشان می‌دهد. این نقشه به‌منظور مشخص کردن اهدافی که بازیگران دارای موقعیت یکسان نسبت به آن‌ها هستند، به کار می‌رود. این نقشه همچنین اهداف دارای همگرایی بالا را به‌صورت گروهی نشان می‌دهد. براین‌اساس تأمین مسکن شهری و روستایی، حمایت از سرمایه‌گذاری در کشاورزی و رسیدگی به تخلفات بیشترین فاصله را با دیگر اهداف دارند که نشان می‌دهد این اهداف اختلاف فراوانی با سایر اهداف در برقراری رقابت‌پذیری منطقه‌ای و باید به آن‌ها توجه شود.

شکل ۸- نقشه فاصله بین اهداف منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

شکل ۹- فاصله خالص میان اهداف منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

با رشد جهانی‌شدن و تغییرات سریع در فضای جهانی، موضوع رقابت‌پذیری منطقه‌ای از اهمیت فزاینده‌ای برای شتاب بخشیدن به توسعه منطقه‌ای برخوردار شده است. از این‌رو، از دهه ۱۹۹۰ میلادی، مفهوم رقابت‌پذیری منطقه‌ای در محافل عمومی کشورهای توسعه‌یافته و برخی کشورهای در حال توسعه به یک موضوع غالب تبدیل شده است (Dadashpour and dehdehjani, 2015: 27). هدف از پژوهش حاضر، تحلیل بازیگران کلیدی و مؤثر بر رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران بوده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد در فرایند رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران، مجلس شورای اسلامی بالاترین میزان رقابت‌پذیری (۲,۱۲) و دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی کمترین میزان رقابت‌پذیری (۰,۰۲) در بین بازیگران را دارند. همچنین نتایج تحقیق نشان می‌دهد همگرایی بالایی بین بازیگران با اهداف دستیابی به رقابت‌پذیری منطقه‌ای وجود دارد که شامل شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان، مجلس شورای اسلامی، وزارت جهاد کشاورزی، سازمان صنعت و معدن و غیره می‌باشند. از سوی دیگر مهم‌ترین هدف بازیگران در تقویت رقابت‌پذیری منطقه‌ای، مشارکت در امر توسعه استانی می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت دسترسی به زیرساخت‌های محیط کلان اقتصادی و استفاده از فناوری‌های به‌روز می‌بایست به‌صورت یکنواخت و هم‌زمان بکار گرفته شود. به‌عبارت دیگر نوآوری علمی و فناوری، منابع انسانی، توسعه اقتصادی، دسترسی به زیرساخت‌ها در نتایج مطالعات حاضر نشان می‌دهد رقابت‌پذیری منطقه‌ای در برنامه‌های توسعه ملی جایگاه مهمی دارد. به‌طور مثال ماده ۲۶ برنامه پنج‌ساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۴۰۰-۱۳۹۶) نشان می‌دهد که به‌منظور رقابت‌پذیر کردن عدالت بین منطقه‌ای و سرزمینی و تقویت خوداتکایی، افزایش انگیزه وصول درآمد استانی:

الف - دولت (و سایر نهادهای حاکمیتی) موظف‌اند:

۱- در طول سال اول اجرای قانون برنامه، سند آمایش سرزمین ملی و استانی را تهیه کند و پس از تصویب شورای عالی آمایش سرزمین از سال دوم اجرای قانون برنامه به اجرا درآورد.

۲- درآمدها و هزینه‌هایی که ماهیت استانی دارند را تعیین و طی دو سال اول اجرای قانون برنامه در چهارچوب نظام درآمد - هزینه استانی به‌صورت سرجمع درآمدها، اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای هر استان در بودجه سنواتی اعمال نماید. مازاد بر درآمدهای وصولی نسبت به سقف مصوب هر استان بر اساس دستورالعمل ابلاغی سازمان برای تأمین اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مصوب در قانون بودجه سنواتی، در مقاطع سه‌ماهه بین استان‌های ذی‌ربط توزیع می‌گردد.

۳- سه درصد (۳٪) از درآمد حاصل از صادرات نفت خام و میعانات گازی خالص صادرات گاز طبیعی را به ترتیب یک‌سوم به استان‌های نفت‌خیز و گازخیز و دوسوم به مناطق و شهرستان‌های کمتر توسعه‌یافته جهت اجرای برنامه‌های عمرانی اختصاص دهد.

۴- در سال اول اجرای قانون برنامه کلیه اختیارات و وظایف قابل‌واگذاری دستگاه‌های اجرائی به واحدهای مربوطه خود در استان‌ها و شهرستان‌ها را واگذار کند.

- ۵ - طرح‌های هادی روستایی و تعیین محدوده روستاها در سراسر کشور را با پیشنهاد کارشناسان فنی، زیر نظر بنیاد مسکن و تأیید بخشداري هر بخش و با اطلاع دهیاران و رؤسای شورای اسلامی روستاها تهیه کند.
- ب - شوراهای برنامه‌ریزی و توسعه استان و کمیته برنامه‌ریزی شهرستان موظف‌اند پنج تا هشت درصد (۵٪ تا ۸٪) از سرجمع اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای استانی مصوب قانون بودجه سالانه را صرف تهیه و اجرای طرح‌های هادی و بهسازی روستاهای شهرستان، توسط بنیاد مسکن انقلاب اسلامی نمایند.
- نتایج پژوهش با یافته‌های شریف‌زادگان و ندایی‌طوسی (۱۳۹۵)، ستوده و همکاران (۱۴۰۰)، رحیمی و حسین‌زاده (۱۴۰۰)، کاسلی و فرانزونی (۲۰۲۰)، نیرا و راموس (۲۰۲۱)، وو و لی (۲۰۲۱) و جورجیو و همکاران (۲۰۲۱) همسو می‌باشد. در زمینه رقابت‌پذیری منطقه‌ای توسعه اقتصادی، نوآوری، سرمایه انسانی، زیرساخت‌ها و حکمرانی همه عوامل کلیدی هستند که به افزایش رقابت منطقه‌ای کمک می‌کنند. درک این عوامل برای سیاست‌گذاران و برنامه ریزان منطقه ای، حیاتی است. در انتهای پژوهش در راستای تقویت فرایند رقابت‌پذیری منطقه‌ای در ایران، پیشنهادهای زیر مطرح شده است:
- تلاش برای همگرایی بیشتر سازمان‌ها و نهادهای تأثیرگذار در امر توسعه رقابت‌پذیری منطقه‌ای
 - توجه به خوشه‌های صنعتی منطقه‌ای
 - فعال کردن واحدهای تولیدی کوچک و صنایع تبدیلی
 - ارتقای سطح مدیریت بخش خصوصی و چرخش مداخله‌ای دولت به سیاست‌های هدایت‌گری و جلب مشارکت مردمی
 - تمرکززدایی خدمات و فعالیت‌های جاذب جمعیت در زمینه های مختلف اداری و صنعتی و تجاری و غیره.

References

- Akbari, E., M., a, M., & Boostan Ahmadi, V. (2019). Measurement and Analysis of Spatial Distribution of Competitiveness Indicators in West Asia Region with Emphasis on Iran. *Regional Planning*, 9(33), 1-14. [Doi: 10.1001.1.22516735.1398.9.33.1.4](https://doi.org/10.1001.1.22516735.1398.9.33.1.4) [In Persian].
- Ali Ahmadi, A. and Ghazi Nouri, S. (2003). Foresight of technology and its application in technology policy and management, *Farda Management Journal*, Volume 1, Number 2, pp. 12-5. [In Persian].
- Aliakbari, E., Khodadad kashi, F., & Komasi, H. (2018). Evaluating the Economic Competitiveness of Metropolises in Iran. *Regional Planning*, 8(29), 13-26. [Doi: 10.1001.1.22516735.1397.8.29.2.0](https://doi.org/10.1001.1.22516735.1397.8.29.2.0) [In Persian].
- Asgari, M. (2019). Competitiveness and Export of Small and Medium Enterprises in Iran. *Industrial Economics Research Quarterly*, 3(8), 43-60. doi: 10.30473/indeco.2019.6992 [In Persian].
- Bocci, L., D'Urso, P., Vicari, D., & Vitale, V. (2022). A Regression Tree-Based Analysis of the European Regional Competitiveness. *Social Indicators Research*, 1-31. <https://doi.org/10.1177/09721509221145445>
- Brakman, S., Garretsen, H., & van Marrewijk, C. (2021). *The new introduction to geographical economics* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Bronisz, Urszula & Heijman, Wim J.M., (2008). Competitiveness of Polish regional Agro-clusters, *APSTRACT: Applied Studies in Agribusiness and Commerce*, AGRIMBA, vol. 2(1-2), pages 1-6. <https://doi.org/10.19041/APSTRACT/2008/1-2/5>
- Brooksbank, D. J., & Pickernell, D. G. (1999). Regional competitiveness indicators: A reassessment of method. *Local Economy*, 13(4), 310-326. <https://doi.org/10.1080/02690949908726459>
- Bušelić, M. (2007). Knowledge and competitiveness. Pula, Croatia: University "Juraj Dobrila" in Pula, Department of Economics and Tourism "Dr. Mijo Mirkovic". (in Croatian)
- Camagni, R., (2002). Compétitivité territoriale, milieux locaux et apprentissage collectif: une contre-réflexion critique, *Revue d'Economie Régionale et Urbaine* No PP. 553 - 578. <https://doi.org/10.3917/reru.024.0553>
- Capello, R., & Nijkamp, P. (2018). *Handbook of regional growth and development theories*. Edward Elgar Publishing.
- Chevalier, J. M., & Buckles Daniel, J. (2013). *Participatory Action Research: Theory and Methods for Engaged Inquiry* (Second edition). London, UK: Routledge.
- Commission of the European Communities. (1999). *Regional Policy and Cohesion Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of the Regions of the European Union*. Commission of the European Communities. ISBN92-828-6817-6
- Constantin, D. L., & Banica, G. C. (2007, August). Human Resources and Regional Competitiveness. The Case of Romania. Paper presented at the meeting of the European Regional Science Association, Paris, France.
- Crescenzi, R., & Rodríguez-Pose, A. (2021). Reconciling top-down and bottom-up approaches in regional development policy. *Regional Studies*, 55(3), 447-459. [http://dx.doi.org/10.1068/a43492](https://dx.doi.org/10.1068/a43492)

- Dadashpour, H. deh deh jani, m. (2015). Identifying and Prioritizing the Radical Factors Influencing Regional Competitiveness (Case study: Kurdistan Province). *Regional Planning*, 5(19), 27-42. [https://doi.org/10.1016/S0040-1625\(99\)00120-1](https://doi.org/10.1016/S0040-1625(99)00120-1) [In Persian].
- Gardiner, B. (2003, April). Regional competitiveness indicators for Europe-audit, database construction and analysis. Paper presented at the meeting of the Regional Studies Association, Pisa, Italy.
- Godet, M. (1994). *From Anticipation to Action: A Handbook of Strategic Prospective*. Paris: UNESCO Publishing.
- Godet, M. (2000). The Art of Scenarios and Strategic Planning: Tools and Pitfalls. *Technological Forecasting and Social Change*, 65(1), 3-22. [https://doi.org/10.1016/S0040-1625\(99\)00120-1](https://doi.org/10.1016/S0040-1625(99)00120-1)
- Godet, M. (2008). *Strategic Foresight La Prospective*. Paris: Cahiers du LIPSOR.
- Godet, M., & Durance, P. (2011). *Strategic Foresight for Corporate and Regional Development*. Paris: DUNOD – UNESCO.
- Huggins, R. (2003). Creating a UK Competitiveness Index: Regional and Local Benchmarking. *Regional Studies*, 37(1), 89–96. <http://dx.doi.org/10.1080/0034340022000033420>
- Huggins, R., & Davies, W. (2006). European Competitiveness Index 2006-2007. Retrieved from <http://www.cforic.org/pages/european-competitiveness.php>
- International Institute of Management Development. (2000). *the World Competitiveness Yearbook 2000*. Lausanne, Switzerland: International institute of management development.
- Kitson, M., Martin, R., & Tyler, P. (2004). Regional competitiveness: An elusive yet key concept? *Regional Studies*, 38(9), 991–999. <http://dx.doi.org/10.1080/0034340042000320816>
- Krstić, M. S., & Radivojević, V. (2022). Regional Competitiveness: Theoretical and Empirical Aspects. In *Disruptive Technologies and Eco-Innovation for Sustainable Development* (pp. 150-170). IGI Global.
- Krstić, M., Filipe, J. A., & Chavaglia, J. (2020). Higher Education as a Determinant of the Competitiveness and Sustainable Development of an Economy. *Sustainability*, 12(16), 6607. <https://doi.org/10.3390/su12166607>
- Krugman, P. (1998). What's new about the new economic geography? *Oxford Review of Economic Policy* Vol. No 22.14, PP.7-17. <https://doi.org/10.1093/oxrep/14.2.7>
- Krugman, P. R., & Schiller, R. J. (2020). *Macroeconomics* (6th ed.). Worth Publishers.
- Lengyel, I. (2004). The pyramid model: enhancing regional competitiveness in Hungary. *Acta Oeconomica*, 54(3), 323-342. <http://dx.doi.org/10.1556/AOecon.54.2004.3.3>
- Lengyel, I., & Lukovics, M. (2006). An attempt for the measurement of regional competitiveness in Hungary. Paper presented at the meeting of the European Regional Science Association, Volos, Greece.
- Martin, R., C. Berndt, B. Klagge, and P. Sunley. (2005). spatial proximity effects and regional equity gaps in the venture capital market: Evidence from Germany and the United Kingdom. <http://dx.doi.org/10.1068/a3714> *Environment and Planning A* 37 (7): 1207–1231.
- Martin, R., Kitson, M., & Tyler, P. (Eds.). (2006). *Regional Competitiveness* (1st ed.). Routledge.
- Mirzaei, R. Zali, N. Dadashpour, H. (2016). Structural analysis (actor factor) in regional development foresight, case study: Tehran Province, Third National Conference on Architecture and Sustainable City, Tehran. [In Persian].
- Molaei, A. (2019). Analysis of Contextual Urban and Regional Competitiveness Potentials (Case Study: Tabriz City). *Spatial Planning*, 9(4), 109-138. [doi: 10.22108/sppl.2019.116940.1381](https://doi.org/10.22108/sppl.2019.116940.1381) [In Persian].
- Porter, M. E. (1998). Location, clusters and the new economics of competition, *Business Economics*, 33, 1, PP. 7-17. <http://www.jstor.org/stable/23487685>.
- Porter, M. E., & Schwab, K. (2018). Sala-i-Martin, X. (2007), *The Global Competitiveness Report 2007-2008*. In World Economic Forum. www.weforum.org/gcr.
- Pourmohammadi, M., Babai Aghdam, F., Naimi, K. (2020). Urban Slums Sustainable Regeneration Through Foresight Approach Case Study: Sanandaj Urban Slums. *Geography and Planning*, 24(73), 67-93. [doi: 10.22034/gp.2020.10822](https://doi.org/10.22034/gp.2020.10822) [In Persian].
- Poursafavi, S. M., & Jafari, S. (2017). Assessment of Regional Competitiveness in Functional Urban Regions by Cluster Analysis, Mazandaran, Iran. *Human Geography Research*, 49(4), 807-820. [doi: 10.22059/jhgr.2016.58400](https://doi.org/10.22059/jhgr.2016.58400)
- Powell, T. C. (2001). Competitive advantage: Logical and philosophical considerations. *Strategic Management Journal*, 22(9), 875–888. doi.org/10.1002/smj.173
- Radivojević, M., Roberts, B. W., Pernicka, E., Stos-Gale, Z., Martínón-Torres, M., Rehren, T., & Broodbank, C. (2019). The provenance, use, and circulation of metals in the European Bronze Age: the state of debate. *Journal of archaeological research*, 27(2), 131-185. <https://doi.org/10.1007/s10814-018-9123-9>
- Radivojević, V., Kahrović, E., & Krstić, M. (2019a). Population skills as an indicator of European countries' competitiveness in the modern economy. *Vojno delo*, 71(5), 105-116. <http://dx.doi.org/10.5937/vojdela1905105R>

- Radivojević, V., Krstić, B., Krstić, M., & Petković, M. (2019b). Benchmarking agricultural and other environmental performances of Central and East European countries. *Economics of Agriculture*, 66(2), 471-484. <http://dx.doi.org/10.5937/ekoPolj1902471R>
- Rahimi, S., & Hosseinzadeh, R. (2021). Assessment and Prioritization of Regional Competitiveness in Iran Based on the Components of Knowledge Economy. *Journal of Innovation Ecosystem*, 1(2), -. [doi: 10.22111/innoeco.2020.36074.1007](https://doi.org/10.22111/innoeco.2020.36074.1007) [In Persian].
- Sadki, T., Nmili, M., & Jalal, C. (2020). Regional competitiveness: A critical theoretical review and managerial and political implications. *Alternatives Managériales Economies*, 2(4), 194-214. <https://doi.org/10.48374/IMIST.PRSM/ame-v2i4.23419>
- Sasani A, Shakhoseini M, Rezvani M. (2020). Presenting a Regional Competitiveness Model based on the Knowledge-Based entrepreneurial ecosystem Structure. *Strategic studies in the oil and energy industry*, 11 (44) :33-64 URL: <http://iieshrm.ir/article-1-873-fa.html> [In Persian].
- Schwab, K., & Porter, M. E. (2018). The Global Competitiveness Report 2018-2019. Geneva, Switzer land: World Economic Forum. <https://www.weforum.org/publications/the-global-competitiveness-report-2018/>
- Sharifzadegan, M. H., & Nedayi Tousi, S. (2015). Iran's Regional Competitiveness Spatial Development Framework Case Study: 30 Provinces of Iran. *Honar-Ha-Ye-Ziba: Memary Va ShahrSazi*, 20(3), 5-20. [doi: 10.22059/jfaup.2015.56874](https://doi.org/10.22059/jfaup.2015.56874) [In Persian].
- Sotoudeh, N. Z., Fatah Allah, J., & mousavi, M. (2022). Explaining the Regional Competitiveness with future study approach (The case study of Kermanshah Province). *Regional Planning*, 11(44), 39-56. [doi: 10.30495/jzpm.2022.4082](https://doi.org/10.30495/jzpm.2022.4082) [In Persian].
- Talebian, H, Moulaei, M. and Mohammad Arshadhi (2015). Analysis of the key actors of the issue of the crisis of underground water resources in 2015, the application of the MACTOR method based on the findings of Iran's future studies, the National Conference on the Future of the Earth with a focus on climate, agriculture and the environment, Iran's Modern Education Development Center (METANA), Shiraz. <https://civilica.com/doc/522374>
- Torre, A., (2002), *Réflexions sur la proximité*, In VODOZ I. (ed.), NTIC et territoires, presses polytechniques et universitaires romandes. URL: <http://ei.revues.org/900> (Consulté le, 11 mai 2017).
- Veselinović, P., & Knežević, M. (2015). Competitiveness enhancing as the incentive for the investment in the city of Kragujevac. *Ekonomski pogledi*, 17(3), 139-163. [in Serbian]. [Doi:10.5937/EkoPog1503139V](https://doi.org/10.5937/EkoPog1503139V)
- Zali, N. (2009). Foresight of regional development with a scenario-based planning approach (case example: East Azarbaijan province), doctoral dissertation, field of geography and urban planning, supervisor: Mohammad Reza Pourmohammadi, Tabriz University. [In Persian].